

ТЕОРИЈСКИ И ПРАКТИЧНИ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНОГ ОКРУЖЕЊА У ПЛАНИРАЊУ ОПЕРАЦИЈА

Јадранко Јукић, Радован Бабић, Зоран Лунић и Саша Величковић
Универзитет одбране у Београду,
Војна академија, Катедра оператике

Оперативно окружење има осам димензија. Свака од њих утиче на начин на који се комбинују, креирају секвенце и изводе војне опера-ције. Команданти треба да мењају и усклађују организацију снага, при- мењују различите капацитете и подржавају различите мисије, а све са циљем да се изборе са комплексним окружењем.

Операције се планирају, припремају и изводе у сложеним условима и под утицајем различитих околности и фактора. Скуп услова у којима се употребљавају снаге у операцији на основу одлука команданта, и утичу на њен коначни исход, представљају оперативно окружење.

Успех у операцији зависи од успешности у једновременом инте- грисању свих инструмената националне моћи у мултидимензионалној сфери оперативног окружења. Стога, оперативно окружење има фи- зичку, војну, временску, политичку, социјалну, економску, технолошку и информациону димензију. Због своје непрекидне унутрашње дина- мике и међусобне интеракције, степен утицаја наведених димензија је различит и временски променљив с обзиром на пројекцију, одрживост и укупност резултата употребљених снага. Схватање оперативног окружења је од пресудног значаја за исход операције.

Димензије оперативног окружења, разматрају се у Доктрини опе- рација Војске Србије, Доктрини КоВ и Упутству за оперативно плани- рање и рад команди у Војсци Србије, у осталим доктринарним доку- ментима нису детаљније разматрана. У наведеним документима по- стоје извесне разлике у дефинисању садржаја, које су предмет даљег разматрања у овом саопштењу.

Кључне речи: *Планирање операција, оперативно окружење, опе- ративни оквир, димензија оперативног окружења*

Увод

Могућност настанка оружаног конфликта између две државе остаје озбиљан изазов. Упркос великим напорима многих, диспаритет у домену богатства, техно-логије и информација креира нестабилне услове у тим нацијама. Поред тога, утицај не државних фактора и транснационалних ентитета има растуће регионалне

и светске импликације. Државе, недржавни чиниоци и транснационални ентитети такмиче се у дипломатским, информационим, војним и економским аренама стратегијског окружења. Ретко су само две стране укључене у модеран конфликт.

Вишеструке претње националним интересима Републике Србије и даље постоје. Неке од њих су директне, а манифестују се нпр. кроз покушај једностраног отцепљења АП Косово и Метохија; остале су посредне – као што је заостајање у технолошком развоју. Овакве ситуације могу да угрозе виталне интересе Републике Србије, или регионалну стабилност. Поред тога безбедност Републике Србије могу да угрозе активности које се односе на тероризам, илегалну препродају дрога, незаконито ширење наоружања и међународни организован криминал. Поред тога, екстремизам, етничке несугласице, религијски конфликти и природне катастрофе доприносе настанку великих миграција избеглица. То даље угрожава окружење и стабилност у региону. Све заједно, овакве претње могу неповољно да утичу на интересе Републике Србије и резултирају војним ангажовањем.

Потенцијалне претње варирају од строго конвенционалних па до адаптивних, асиметричних снага структурираних за локалну и регионалну употребу. Непријатељ ће настојати да открије и употреби технологију која ће бити барем корак испред технологије са којом располаже Република Србија.

Непријатељ ће развијати ратну доктрину која узима у обзир снагу Републике Србије и њене рањиве тачке. Он ће настојати да спречи оперативни развој ВС и контролише карактер и темпо њихових активности, а све то кроз извођење асиметричних операција и употребу елемената моћи у свим димензијама оперативног окружења. Користиће притом конвенционално и неконвенционално наоружање за уништење воље нације и њене могућности да се бори у рату.

Непријатељ ће настојати да уобличи услове који ће њему одговарати. Покушаће да промени карактер конфликта или употреби капацитете за које сматра да ће се Војска Србије тешко изборити.

Динамика промена изазова, ризика и претњи безбедности захтева разумевање оперативног окружења у свим његовим димензијама.

Савремено оперативно окружење

Оперативно окружење садржи политичку, економску, војну, физичку, социјалну информациону, технолошку и временску димензију. Због своје непрекидне унутрашње динамике и међусобних веза, степен утицаја наведених димензија на сопствене, непријатељеве и остале снаге је различит и временски променљив. Схватање оперативног окружења у току моделовања употребе снага омогућава се разумевањем његових димензија.

Схватање оперативног окружења је мисаони процес којим се успоставља разумевање услова у којима се употребљавају снаге Војске. Снаге Војске се употребљавају у оперативном окружењу у којем владају одређени услови и мењају се у току реализације мисије. Потпуним схватањем оперативног окружења, идентификују се могући начини решавања проблема и предвиђају потенцијални резултати ангажовања сопствених снага, непријатељевих снага и неутралних учесника [7, страна 19].

Разумевање оперативног окружења почива на разумевању контекста у ком се употребљавају снаге. Снаге се употребљавају у вишедимензионалном оперативном окружењу у којем владају одређени услови и који се мењају у току њихове употребе. Услове у оперативном окружењу дефинишу учесници, као и њихове међусобне везе. Сврха дефинисања оперативног окружења је његово разумевање пре, у току и након употребе снага. Потпуним разумевањем оперативног окружења идентификује се проблем који треба решити и предвиђају ефекти ангажовања сопствених, пријатељских и непријатељевих снага, као и неутралних учесника.

Оперативно окружење је скуп услова у којима се употребљавају снаге у операцији на основу одлука команданта. Има физичку, временску, политичку, социјалну, економску, технолошку, информациону и војну димензију [3, страна 15] и посматра се као систем састављен од великог броја међусобно зависних елемената у свим његовим димензијама. Описивање оперативног окружења врши се идентификацијом и анализом релевантних елемената и њихових међусобних веза који могу утицати на резултате ангажованих снага у конкретним операцијама.

У Доктрини операција Војске Србије и Упутству присутна је неусаглашеност у погледу придавања значаја појединим димензијама оперативног окружења. Наиме, у Доктрини операција су по значају истакнуте физичка и временска, а у Упутству политичка и економска димензија. Такође, оперативно окружење је потребно сагледавати као систем, са димензијама као елементима, а не као скуп услова у којим се сагледавају елементи димензије.

Сагледавајући услове у којима се изводе савремене операције неопходно је да се димензије оперативног окружења разматрају у ширем контексту. У савременим операцијама значајан утицај остварује димензија која није препозната у нашим доктринарним документима. Многи сматрају да је то психолошка димензија као важан израз свакодневице, и која је кроз извођење психолошких операција изражена у примени војне силе доминантних моћника на светској сцени. Психолошку димензију оперативног окружења неопходно је разматрати у контексту повећања борбене моћи, посебно када су координиране са тактичким и оперативним планирањем и ефикасно интегрисане у процес војног одлучивања.

У Упутству за обавештајну припрему бојишта [9], у прилогу бр 2 „Окружење“ поред терена, саобраћаја, телекомуникација, политике, економије, социјалне ситуације разматра се и психологија као: а) стање оперативног окружења и кроз б) утицај на извођење дејстава непријатеља в) утицај на извођење дејстава сопствених снага и г) утицај на извођење дејстава уопште.

Имајући у виду комплексност савремених оружаних сукоба, чињеницу да Стратегија националне безбедности Републике Србије препознаје сајбер ратовање као реалну претњу безбедности Републике Србије, иако се у разматрањима сајбер простора исти представља као „посебан аспект физичке, технолошке, информационе и војне димензије оперативног окружења“ [8], потребно је и сајбер простор узети у разматрање као димензију оперативног окружења.

Слика 1 – Оперативно окружење и оперативни оквир [7, страна 21]

Елементи и везе у оквиру оперативног окружења формирају подсистеме које ради лакше анализе посматрамо као пријатељске, непријатељеве и неутралне [7, страна 22]. Учесници у оперативном окружењу се дефинишу као појединци и групе у оквиру различитих димензија оперативног окружења и могу бити: државе, регуларне оружане снаге, нерегуларне оружане снаге, терористичке групе, криминалне организације, цивилне организације националног и интернационалног карактера и слично.

Анализа димензија оперативног окружења

Анализа – разматрање оперативног окружења кроз процес оперативног планирања врши се и на стратегијском и оперативном тактичком нивоу планирања.

На стратегијском нивоу планирања не постоји фаза или подфаза у процесу оперативног планирања где се децидно анализира оперативно окружење или димензије оперативног окружења. Може се рећи да се оперативно окружење анализира у фази оријентације, у подфази анализа мисије, у кораку анализа фактора. Као фактори који су наведени да се анализирају су учесници (људски и материјални ресурси сопствених снага, непријатеља, савезника и неутралних), простор, време и информације. Кључни фактори се анализирају дедукцијом, што резултира закључцима који су релевантни за наставак процеса планирања. Може се закључити да се анализирају војна димензија, временска, просторна и информациона. С обзиром да су то кључни фактори то не искључује и анализу осталих димензија оперативног окружења.

На оперативном – тактичком нивоу анализа оперативног окружења врши се у фази оријентације у кораку 2 кроз обавештајну припрему бојишта [7, страна 71]. Обавештајна припрема бојишта (ОПБ) [9], је систематичан и непрекидан процес упоредних анализа претњи и борбеног окружења. Садржи процену свих димензија борбеног простора (окружења), процену непријатеља, те на основу интеграције свега тога одређивање вероватних варијанти употребе непријатеља.

У Упутству за обавештајну припрему бојишта кроз процес оперативног планирања у зависности од додељене мисије, узимају се у обзир све димензије оперативног окружења (физичка, војна, временска, политичка, социјална, економска, технолошка и информациона), с тежиштем на:

- копно, ваздушни простор и водену средину за које се врши општа војно географска процена (опште карактеристике стратегијских, оперативних и тактичких праваца);
- информационо окружење (електромагнетни спектар, кибернетски простор, телекомуникације, средства информисања, информатичка опремљеност и повезаност итд.);
- претњу, односно непријатељеве снаге и њихове способности (локација, покретљивост, општи капацитети и домет/могућности оружја/оружа – у општим контурама).

Политичка димензија

Политичка димензија оперативног окружења се разматра у Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије [7], Доктрини операција Војске Србије [3] и Доктрини Копнене војске [2].

Политичка димензија оперативног окружења утиче на извођење операција кроз потребу прецизног одређења политичких циљева који се остварују војном операцијом. Прожима све нивое, од највишег политичког, преко стратегијског, оперативног до тактичког нивоа и подразумева употребу снага Копнене војске у сагласности са дефинисаним политичким циљевима. Политички ниво је одговоран за изградњу и дефинисање политичких циљева и оквира и додељивање ресурса. Стратегијски ниво одговоран је за изградњу релевантних снага, обезбеђење саветовања на политичком нивоу и координацију свих војних снага са снагама система одбране. Оперативни ниво делује као веза између политичког/стратегијског и тактичког нивоа и обликује политичке циљеве у реалне планове и операције. Тактички ниво је носилац конкретних задатака [2, страна 21].

Политичка димензија приказује расподелу одговорности и моћи на различитим нивоима политичког система. Односи између политичких вођа, партија и покрета и њихови односи са осталим димензијама оперативног окружења могу имати позитиван или негативан утицај на употребу снага Војске [7, страна 20].

Политички циљеви оружаног сукоба подређени су и одражавају националне интересе страна у сукобу. У савременим условима недељиве безбедности политичка димензија оперативног окружења битно утиче на извођење операција [3, страна 16].

Имајући у виду напред наведено долази се до закључка да се политичка димензија оперативног окружења разматра кроз њен утицај на извођење операција, али се нигде конкретно не објашњава шта је у њој садржано. Да ли је то свеукупни политички миље на националном, међународном и глобалном нивоу, или су то околности које су последица одређених политичких прилика.

Дакле, утицај политичке димензије треба посматрати и кроз одлучивање о рату и миру, затим кроз доношење разних законских, програмских и општих аката, као и кроз руковођење системом одбране, јер све то остварује посредан утицај и на само извођење операција.

Економска димензија

Економска димензија оперативног окружења се разматра у Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије [7], Доктрини операција Војске Србије [3] и Доктрини Копнене војске [2].

Економска димензија одређена је тренутно расположивим ресурсима зоне операције и зоне интересовања и одобреним степеном њихове експлоатације снагама Копнене војске у припреми и извођењу операције [2, страна 22].

Економска димензија приказује производњу, расподелу и коришћење потребних ресурса. Најважнији аспекти су: индустријска производња, трговина, финансијски систем, услуге и услови [7, страна 20].

Економска димензија одређена је тренутно расположивим свеукупним ресурсима супротстављених страна, њиховом одрживошћу и оптималним ангажовањем, као и одређивањем економских циљева војних операција [3, страна 17].

Економску димензију поред већ наведеног одређују и економска моћ страна у сукобу, као и економска подршка међународне заједнице и разних финансијских организација. Ова димензија је најважнија у фази припреме за извођење операције.

Можемо закључити да када економска димензија испољава повољан утицај у оперативном окружењу, стварају се предуслови и за успостављање технолошке и информационе надмоћи, што је пресудно за остварење војних циљева операције.

Војна димензија

Војна димензија, као садржај оперативног окружења, разматра се у Доктрини операција Војске Србије [3], Доктрини КоВ [2] и Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије [7], у осталим доктринарним документима није детаљније разматрана као таква. У наведеним документима постоје извесне разлике у дефинисању садржаја војне димензије оперативног окружења што је и предмет даљих разматрања по овом питању.

Према Доктрини операција војна димензија оперативног окружења „обухвата пријатељске снаге, непријатељеве и неутралне снаге, које се, поред снага Војске Србије, налазе у оперативном окружењу и својим деловањем га мењају, остварујући утицај на извршење задатака. Разликују се по организацији, циљевима и начину испољавања утицаја. С обзиром на то, снаге у зони операције су регуларне и нерегуларне“ [3, страна 10].

Доктрина КоВ приликом дефинисања садржаја војне димензије оперативног окружења задржава делом одређења из Доктрине операција, али истовремено за поједине садржаје даје прецизнија одређења. Тако, пријатељске снаге подразумевају партнерске и савезничке снаге, а само непријатељеве снаге могу бити регуларне и нерегуларне. Поред тога прецизно се наводе и аспекти који су предмет разматрања: наоружање и војна опрема, бројна величина, доктринарна опредељења, степен обучености, организација, лидерство, историја и њихов однос са цивилним окружењем [2, страна 14].

Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије војну димензију, као садржај оперативног окружења, разматра у истом светлу као и Доктрина КоВ, као „способности свих оружаних снага у оперативном окружењу, које могу бити сопствене, пријатељске (партнерске и савезничке), неутралне и непријатељеве (регуларне и нерегуларне)“ [7, страна 20]. Препознати најважнији аспекти су исти као и у Доктрини КоВ са разликом да Упутство не препознаје лидерство као аспект али зато наводи кадрове, инфраструктуру и интероперабилност. [7, страна 20].

Наведене разлике у документима указују на неусклађеност у дефинисању садржаја војне димензије, а формирање оперативног модела захтева анализу и разумевање оперативног окружења, па тако и његове војне димензије.

Социјална димензија

Социјална димензија оперативног окружења се разматра у Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије [7], Доктрини операција Војске Србије [3] и Доктрини Копнене војске [2].

Социјална димензија оперативног окружења огледа се у области међународног хуманитарног права, у легитимности одабраних циљева, обезбеђењу подршке за остварење циљева операција, као и у управљању цивилно – војном сарадњом у зони операције. Употреба снага Копнене војске у операцијама почива на најважнијим принципима међународног хуманитарног права. То су:

- пропорционалност – указује на ограничено право избора средстава у извођењу дејстава. Очекивани губици живота, рањавање цивила и штета изазвана у дејствима морају да буду сразмерни војној користи која се остварује у дејствима;

- опрезност – подразумева да губици живота цивила, рањавање цивила и уништавање цивилне имовине морају бити сведени на најмању меру;

- разликовање – подразумева да се уоче и поштују разлике између цивила и бораца и цивилних и војних објеката;

- неизбежност – подразумева да само оне акције које имају војно оправдање могу бити предузете и не оправдава прекомерну употребу силе која је забрањена ради остварења циљева у оружаним сукобима и

- хуманост – подразумева усмереност на човека, при чему се сматра да су хумани третмани болесних и повређених обавеза свих војних снага.

Односи између снага Копнене војске и цивилних власти, невладиних и других националних и међународних организација и локалног становништва у зони извођења операција развијају се кроз цивилно – војну сарадњу. Она је саставни део војних операција, без обзира на врсту операција, мисију, задатке и начин организовања снага. Активности цивилно – војне сарадње усмерене су на стварање повољних оперативних услова, побољшање сигурности и безбедности сопствених и пријатељских снага и стварање и одржавање међусобног поверења са цивилним властима и становништвом. Локални цивилни капацитети у зони операција ангажују се ради помоћи снагама Копнене војске [2, страна 21].

Социјална димензија обухвата друштвене околности оперативног окружења, изражене кроз: број становника, националну и верску структуру, степен образовања,

животни стандард, односе између различитих етничких, религијских и културолошких група, обичајне норме и сл. [7, страна 20].

Социјална димензија оперативног окружења огледа се у јавном мњењу и његовом односу према војној операцији. Повољна социјална димензија остварује се поштовањем међународног хуманитарног права, легитимношћу одабраних циљева, обезбеђењем подршке за остварење циљева операција, као и цивилно – војном сарадњом у зони операције.

Медији и правилно управљање информацијама имају значајни утицај на обликовање савременог оперативног окружења [3, страна 16].

Можемо закључити да социјална димензија оперативног окружења као значајне чиниоце има јавно мњење и његов однос према операцији, али и капацитете цивилно – војне сарадње током припрема и извршења операције.

Информациона димензија

Информациона димензија оперативног окружења у доктринарним документима разматра се у Доктрини операција ВС [3], Доктрини КоВ [2] и Упутству за оперативно планирање и рад команди у ВС [7].

У *доктрини операција* истиче се да информациона димензија директно утиче на квалитет, поузданост и правовременост одлука у припреми и извршењу операција и односи се на систем командовања и инфраструктуру за његову подршку, који учесницима у операцији омогућавају да сагледавају окружење, оријентишу се, одлучују и дејствују.

У *доктрини КоВ*, информациона димензија оперативног окружења односи се на развој информационе технике, аутоматизације у подршци доношења одлука у реалном времену, унапређењу визуализације бојишта, брзом проналажењу, селекцији и одабиру циљева дејства у зони операције снага Копнене војске.

У *Упутству за оперативно планирања и рад Команди у ВС* стоји да та димензија оперативног окружења обухвата информационе токове у оперативном окружењу. Контролом и усмеравањем информација мења се и стање у свим димензијама оперативног окружења.

Анализом садржаја може се закључити да поменути ставови описују на шта утиче информациона димензија, на шта се односи, шта обухвата али ни у једном поменутом документу се не дефинише шта је информациона димензија оперативног окружења.

Доктрина операција упућује на то, да информациона димензија директно утиче на квалитет, поузданост и правовременост одлука у припреми и извршењу операција и односи се на систем командовања и инфраструктуру за његову подршку, који учесницима у операцији омогућавају да сагледавају окружење, оријентишу се, одлучују и дејствују. У тој области информације битне за мисаони процес чланова команди и визуализацију и одлучивање сакупљају се, обрађују, дистрибуирају, приказују и штите. Успех употребљених снага на свим нивоима зависи од степена остварене предности у том домену у односу на непријатеља. Информациона димензија обухвата појединце, организације и системе који прикупљају, обрађују, прослеђују или раде на информацијама.

Доктрина КоВ је конкретнија у дефинисању садржаја и сврхе информационе димензије кроз непрекидно снабдевање расположивим информацијама у реалном или скоро реалном времену омогућавајући снагама Копнене војске бољу процену ситуације и доношење сврсисходних одлука у краћем периоду. Укупна повезаност снага Копнене војске кроз способност искоришћења информационог простора оперативног окружења омогућава:

- умрежавање различитих снага у операцијама,
- заједничко коришћење информација и јединствено разумевање и познавање ситуације,
- одрживост и могућност адаптације снага и акција у променљивом оперативном окружењу,
- повећање ефикасности командовања и скраћивање потребног времена за доношење одлука,
- повећање укупне ефикасности у реализацији мисија и задатака.

Разматрајући међузависност садржаја димензија оперативног окружења може се закључити да све војне операције се одигравају унутар одређеног информационог окружења, које је увелико ван контроле војних снага. Информационо окружење је покретачка снага појединаца, организација и система који раде на прикупљању, приказу и сортирању података; осим тога, ту су и саме информације. Национални, интернационални и недржавни чиниоци користе то окружење за прикупљање, обраду и класификацију информација. Медији користе технологију у реалном времену како би утицали на јавно мњење, како у Републици Србији тако и у иностранству, и могу променити легитимитет војних операција.

Информациона превласт омогућава снагама да прве виде, схвате ситуацију брже и прецизније, и да брже делују од противника. На основу ефикасне синхронизације система командовања и контроле, информациона превласт представља оперативну предност која резултира преузимањем иницијативе. Ефикасан рад система командовања и контроле идентификује податке који су команданту неопходни, прикупљају их и достављају по потреби. Офанзивне информационе операције могу да деградирају вољу противника да пружа отпор и његову способност да се бори, док му се истовремено онемогућава да дође до података о снагама ВС. Дефанзивне информационе операције штите податке о властитим снагама и системима командовања и контроле. Информациона превласт значи да командант добија прецизне и правовремене податке који му омогућавају доношење правих одлука и брже деловање од противника. Рано задобијање информационе превласти утиче на све аспекте операција. На пример, размена прецизних и актуелних информација између снага за упад и пратећих снага за подршку креира услове за брз прелаз са распоређивања на употребу снага. Размена информација о промени ситуације у реалном времену, између свих елемената снага у контакту, олакшава синхронизацију и подстиче потчињене јединице да преузму иницијативу.

Развој информационих система, значајно присуство у информационом окружењу је изазов за државу. Овде је директино присутна међузависност технолошке и информационе димензије. У свери информационе димензије изазов за Војску Србије је развој командно – информационих система и њихово увођење у оперативну употребу. До тада, неопходно је праћење стања у развоју информационих технологија и разумевање њихових стварних и потенцијалних могућности.

Физичка димензија

Физичка димензија оперативног окружења у доктринарним документима разматра се у Доктрини операција ВС [3], Доктрини КоВ [2] и Упутству за оперативно планирање и рад команди у ВС [7].

У доктрини операција стоји да физичка димензија оперативног окружења одређује услове у којима се планира, припрема и изводи операција која је у вези са простором и учесницима у операцијама.

У доктрини КоВ стоји да физичка димензија оперативног окружења обухвата математичко – географске, физичко – географске и друштвено – географске карактеристике геопростора у којем се припремају и изводе операције Копнене војске.

У Упутству за оперативно планирања и рад Команди у ВС стоји да физичка димензија оперативног окружења обухвата величину простора, рељеф, хидрографију, број и величину насељених места, степен урбанизације и развијеност комуникацијске мреже.

Анализом садржаја може се закључити да поменути ставови описују сврху физичке димензије и шта физичка димензија обухвата али ниједним поменутиим документом се не дефинише шта је физичка димензија оперативног окружења.

Доктрина операција упућује да се савремене операције изводе у широком распону просторних услова. Услови физичког простора у којем командант може директно испољити утицај ангажовањем снага у операцији, или је од интереса и посредног утицаја на извршење операције, одређени су карактеристикама терена, времена као метеоролошке појаве, простирања електромагнетних таласа у електромагнетном спектру и инфраструктуре. Оптималан развој оперативних способности поставља потребу развоја способности за дејство у сваком од претпостављених просторних услова, при чему у извођењу савремених операција све већи утицај има урбана средина. Физичку димензију оперативног окружења карактеришу квантитативна величина, распоред и способности сопствених снага, партнерских снага, као и снага савезника, локалног становништва, цивилних организација, појединаца и других учесника који утичу на ток и коначни исход операције.

Доктрина КоВ је конкретнија. Битне карактеристике простора зоне операције Копнене војске су: физичко – географске карактеристике, димензије по фронту и дубини, хоризонтална и вертикална рашчлањеност рељефа, хидрографија у зони операције, број и величина насељених места и степен развијености комуникацијске мреже. Њихов међусобни утицај, развој и деловање чине основу за процену ситуације, одлучивање, планирање и обављање многих активности у припремама снага за употребу у операцијама. Војни значај простора огледа се у следећем:

- добрим познавањем географских појава, сталним изучавањем и праћењем њихових међусобних утицаја на извршење задатака Копнене војске, олакшано је доношење одлуке;

- добрим познавањем односа у простору и изналажењем најповољнијег односа између географских и војних чинилаца у функцији решавања задатака постиже се оптимална усклађеност постављеног циља, простора, времена и метода извршења задатка и

- добрим познавањем простора стиче се психолошка супериорност јединице, а смањује неодлучност, колебљивост и страх код појединца и јединице у целини.

Простор у којем се користе снаге Копнене војске је комплексан због своје географске и топографске разноврсности, бројних учесника, регуларних и нерегуларних снага, небораца и других заинтересованих страна које се у њему могу наћи. Снаге Копнене војске могу се суочити са многим изазовима у различитим облицима копненог окружења (планинско, урбано, шумско, мочварно) и због тога морају бити способне да се прилагоде захтевима простора. Може се закључити да копнене борбе и даље представљају најзначајнију карактеристику конфликта. Обично подразумевају уништавање или поражавање противника, или заузимање копнених зона тако да се умањи ефикасност противника и његова воља. Команданти планирају маневар како би заузели и задржали кључне терене. Они користе разне облике маневра, ватрена дејства и друге елементе борбене моћи како би поразили или уништили противника.

Физичка димензија сама за себе команданту и штабу ништа не значи. Кључан је њен утицај на планирање, припрему и извођење операције. Алат који систематично доводи штаб до закључака о утицају физичке димензије на операцију је Упутство за обавештајну припрему бојишта [9].

У Упутству за обавештајну припрему бојишта у кораку 1. процени оперативног окружења, у поткораку 1.а – дефинисање оперативног окружења, физичка димензија окружења добија свој конкретнији садржај и разматра се кроз зону операције, зону обавештајне одговорности и зону обавештајног интересовања.

Зона операције (ЗОп) је географски простор у којем је команданту додељена одговорност (овлашћење) да изводи војне операције. То је простор који утиче на извођење борбених дејстава и неборбених активности или се мења у односу на њих.

Зона обавештајне одговорности (ЗОБОд) је простор додељен јединици (команданту) у којем се ангажују обавештајни капацитети и остварује обавештајна одговорност.

Зона обавештајног интересовања (ЗОБИн) је простор који прелази границе одговорности, у којем фактори оружане борбе имају утицај на текуће или будуће операције.

Поткорак 1.б – опис утицаја оперативног окружења, обухвата дефинисање утицаја оперативног окружења на сопствене и непријатељеве снаге, односно на начин извршавања њихових операција. Овај поткорак команданту омогућава да сагледа, одабере и експлоатише физичку димензију, у комбинацији са осталим димензијама оперативног окружења, односно да у својим будућим варијантама употребе (ВУ) одреди терен погодан за реализацију борбених дејстава и неборбених активности.

У даљем, Упутство као алат, јасно и прецизно, води обавештајни орган у дефинисању закључака како физичко окружење утиче на сопствене и непријатељеве могућности.

Разумевање физичке димензије и њен однос са осталим димензијама оперативног окружења помаже команданту да синхронизује напоре кроз читаву операцију.

Временска димензија

Временска димензија је предмет разматрања у Доктрини операција Војске Србије [3], Доктрини КоВ [2] и Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије [7], док у осталим доктринарним документима није детаљније разматрана као таква. У наведеним документима постоје извесне разлике у дефинисању садржаја, односно чинилаца временске димензије.

Доктрина операција разматра временску димензију као садржај који „у интеракцији са осталим наведеним димензијама опредељује извођење операција у ограниченом и тачно одређеном трајању“ [3, страна 9].

Доктрина КоВ посматра временску димензију као и Доктрина операција, односно као садржај оперативног окружења који „опредељује извођење операције Копнене војске у ограниченом и тачно одређеном трајању“ [2, страна 14]. Међутим, у другом делу проширује садржај наводећи да се временска димензија може посматрати и „кроз метеоролошке услове у зони операције који утичу на употребу снага Копнене војске“, уз стављање нагласка на чињеницу да „дуготрајне операције захтевају прилагођавање снага Копнене Војске промени годишњих доба“ [2, страна 14].

Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије види временску димензију оперативног окружења као садржај који разматра климатске услове и трајање активности свих учесника [7, страна 21].

Анализом изнетих ставова о временској димензији у поменутим документима може се закључити да се у ниједном од докумената временска димензија оперативног окружења не сагледава у потпуности, односно да нису узети у разматрање сви аспекти утицаја исте на планирање и извођење операција. И поред штурих и непрецизних објашњења у наведеним документима постоји, а за процес оперативног планирања можда и битније, прецизније одређење временске димензије у Упутству за оперативну припрему бојишта [9]. У Упутству се дефинише да се анализом утицаја времена одређује [9, страна 23]:

– како време, као метеоролошка појава, утиче на људство, наоружање, опрему и операцију (климатски услови и појаве, ветрови по висинама – правци и јачина, периодичност, облачност – по саставу и висинама, падавине, магла и сумаглица, влажност ваздуха, видљивост – хоризонтална и коса, ваздушни притисак, илуминација и други релевантни фактори), и

– како астрономско време (расположиво време, свитање, смркавање и др.) утиче на планирање и извођење операције.

Утицај временске димензије мора се посматрати у интеракцији са осталим димензијама оперативног окружења ради свеобухватног поимања комплексног оперативног окружења и обезбеђења остварења планираних циљева, односно достизања жељеног крајњег стања.

Технолошка димензија

Као и на примеру временске димензије, налазимо да је *технолошка димензија* предмет разматрања у Доктрини операција Војске Србије [3], Доктрини КоВ [2] и Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије [7], док у осталим доктринарним документима није детаљније разматрана као таква. У наведеним документима постоје извесне разлике у дефинисању садржаја, односно чинилаца технолошке димензије.

Доктрина операција уважава чињеницу да непрекидан и убрзан технолошки развој, у интеракцији са осталим димензијама, представља значајан фактор комплексности оперативног окружења, као и да тенденције у технолошкој димензији

испољавају посебан утицај на планирање, припрему и извођење савремених операција. Према Доктрини операција основни чиниоци технолошке димензије оперативног окружења су: „развој борбене и информационе технике, аутоматизација у подршци доношења одлука у реалном времену, унапређење визуелизације зона операција, селекција и одабир циљева и оптимално ангажовање ресурса у односу на утврђена жељена крајња стања“ [3, страна 10].

Доктрина КоВ, попут Доктрине операција, уважава чињеницу да тенденције у технолошкој димензији испољавају посебан утицај на планирање, припрему и извођење савремених операција, али наглашава потребу праћења развоја технолошке димензије како би се снаге Копнене војске опремале неопходним средствима наоружања и војне опреме (НВО), како се не би довеле у подређен положај. Када су у питању чиниоци технолошке димензије оперативног окружења Доктрина КоВ препознаје само један, односно износи да „основни чинилац технолошке димензије оперативног окружења јесте развој ратне технике кроз производњу нових и модификацију средстава наоружања и војне опреме, ради унапређења њихове ватрене, маневарске и заштитне моћи“ [2, страна 13].

Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије за технолошку димензију, као садржај оперативног окружења, каже да се „манифестује степеном технолошке развијености и привредних капацитета потребних за војне и цивилне сврхе“ [7, страна 21].

Након упоређивања изнетих виђења технолошке димензије оперативног окружења у наведеним документима може се закључити да неусклађеност није само термилошке природе већ свеукупног схватања утицаја исте на разумевање оперативног окружења и формирање оперативног модела.

Закључак

Оперативно окружење има физичку, војну, временску, политичку, социјалну, економску, технолошку и информациону димензију и посматра се као систем састављен од великог броја међусобно зависних елемената у свим његовим димензијама. Сагледавање оперативног окружења врши се идентификацијом и анализом релевантних елемената и њихових међусобних веза који могу утицати на резултате ангажованих снага у конкретним операцијама.

Димензије оперативног окружења, разматрају се у Доктрини операција Војске Србије [3], Доктрини КоВ [2] и Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије [7]. У осталим доктринарним документима нису детаљније разматрана. Приступ и дефинисање елемента оперативног окружења у свим наведеним документима је различит. Суштински проблем је што се документи баве описивањем а не дефинисањем проблема. Дефиниције елемената оперативног окружења нису јасне и прецизне већ описују стање, сврху, на шта утичу, шта обухватају, на шта се односе што би у наредним ажурирањима наведених докумената требало отклонити. У Доктрини операција Војске Србије и Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије присутна је неусаглашеност у погледу придавања значаја појединим димензијама оперативног окружења. Наиме, у Доктрини операција су по

значају истакнуте физичка и временска, а у Упутству политичка и економска димензија. Такође, оперативно окружење је потребно сагледавати као систем, са димензијама као елементима, а не као скуп услова у којим се сагледавају елементи димензије.

Схватање оперативног окружења је кључ којим се успоставља разумевање услова у којима се употребљавају снаге Војске. Снаге Војске се употребљавају у оперативном окружењу у којем владају одређени услови и мењају се у току реализације мисије. Суштина схватања оперативног окружења није сама себи сврха, већ се налази у утицају на сопствене снаге, на непријатеља и на извођење операција у свим његовим димензијама. Не постоји дефинисан шаблон шта треба разматрати и како треба разматрати појединце димензије оперативног окружења. Огромна је разлика у физичкој димензији на пример у ратовима на простору бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) почев од 1991. године и у агресији на Савезну Републику Југославију (СРЈ) 1999. године где је физичка димензија поред гео простора земаља учесника агресије, била проширена на акваторију и космички простор.

Потпуним схватањем оперативног окружења, идентификују се могући начини решавања проблема и предвиђају потенцијални резултати ангажовања сопствених снага, непријатељевих снага и неутралних учесника.

Системски приступ разматрању оперативног окружења дефинисан је Упутством за оперативно планирање и рад команди у ВС [7]. На стратегијском нивоу планирања не постоји фаза или подфаза у процесу оперативног планирања где се децидно анализира оперативно окружење или димензије оперативног окружења. Може се рећи да се оперативно окружење анализира у фази оријентације, у подфази анализа мисије, у кораку анализа фактора. Као фактори који су наведени да се анализирају су учесници (људски и материјални ресурси сопствених снага, непријатеља, савезника и неутралних), простор време и информације. Кључни фактори се анализирају дедукцијом, што резултира закључцима који су релевантни за наставак процеса планирања.

На оперативно – тактичком нивоу анализа оперативног окружења врши се у фази оријентације у кораку 2 кроз обавештајну припрему бојишта. Обавештајна припрема бојишта (ОПБ) [9], је систематичан и непрекидан процес упоредних анализа претњи и борбеног окружења. Садржи процену свих димензија борбеног простора (окружења), процену непријатеља, те на основу интеграције свих процена, одређивање вероватних варијанти употребе непријатеља. Упутство за обавештајну припрему бојишта као алат, јасно и прецизно, води обавештајни орган у дефинисању закључака како физичко окружење утиче на сопствене и непријатељеве могућности.

Разумевање оперативног окружења није само себи сврха, већ је његова сврха да кроз разумевање утицаја на планирање и извођење операције помогне команданту да донесе оптималну одлуку за употребу јединица. На крају, може се закључити да крајњи циљ разумевања оперативног окружења јесте проналажење оних решења која ће нас довести до крајњег жељеног стања, да пронађемо механизме који нас фаворизују у односу на противника и механизме да се заштитимо од дејстава непријатеља.

Литература

- [1] Стратегија националне безбедности Републике Србије, Службени гласник РС, Београд, 2009.
- [2] Доктрина КоВ, Медија Центар „Одбрана“, Београд, 2012.
- [3] Доктрина операција Војске Србије, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2012.
- [4] FM 3-0 *Operations*, TRADOC, The United States, 2008.
- [5] FM 5-0 *Operations Process* TRADOC, The United States, 2010.
- [6] Joint Publication JP 5-0 *Joint Operation Planning*, Department of Defense Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 2011.
- [7] Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије, Медија Центар „Одбрана“, Београд, 2015.
- [8] Славковић Раде, Кршљанин Дејан, *Утицај оперативног окружења на сајбер претње*, Војно дело, 5/2015.
- [9] Упутство за обавештајну припрему бојишта, Медија Центар „Одбрана“, Београд, 2015.